

А. М. ПИСЬМИЧЕНКО СУЧАСНА ТЕРМІНОЛОГІЯ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ

Виробничо-технічна термінологія будівельної індустрії, як і всяка інша термінологія, спирається на словотвірну систему мови. Нові слова української термінології будівельної індустрії активно продукуються з власного та запозиченого матеріалу за виробленими в ході історичного розвитку моделями. Особливою продуктивністю відзначається морфологічний спосіб творення в його різновидах — афікському, де переважає суфіксація над префіксацією та суфіксально-префіксальним словотвором, і безафікському.

Морфологічний аналіз термінологічної системи будівельної індустрії показує, що вона генетично неоднорідна. До її складу входять однокореневі, похідні, складні та лексичні словосполучення. Словоформи, що являють собою одиничні слова, часто утворюються шляхом використання продуктивних способів словотвору сучасної української мови.

В українській мові, так само, як і в інших мовах (скажімо, близькоспорідненій російській та віддалено спорідненій — англійській), у системі термінології будівельної індустрії виразно виявляється тенденція до спеціалізації ряду словотворчих суфіксів. Продуктивними, у порівнянні з російською та англійською мовами, є назви професій, утворені за допомогою суфіксів (укр. **-ник, -льник (-альник)**; рос. **-щик, -чик**; англ. **-er, -or**), пор. *бетонник, бетонувальник / бетонщик / concreter; кранівник / крановицик / crane operator; монтажник (стальних конструкцій) / монтажник (стальных конструкций) / steel erector, steel fixer; стругальник / строгальщик / planer; свердлувальник / сверловицик / driller*. Широковживані суфікси **-ння, -ття**, що виражають процеси у будівельній справі, у російській мові **-ние, -ение**, а в англійській мові — за допомогою суфікса **-ing**: *забивання (палей) / забивание (свай) / driving; бетонування / бетонирование / concreting; твердіння (бетону, цементу) / твердение, схватывание (бетона, цемента) / setting; армування / армирование / reinforcing; обштукатурювання / оштукатуривание / plastering; гашення (вапна) / гашение (извести) / slacking*.

У творенні термінології будівельної індустрії продуктивними є різноманітні моделі таких типів морфологічного словотвору, як словоскладання та основокладання: *інженер-конструктор, інженер-гідротехнік, будівельно-монтажні роботи, ремонтно-будівельне управління, залізобетон, залізоцегла, деревоплита, асботруба, бетономішалка*.

Результатом взаємодії морфологічного і семантичного способу словотвору є переміщення інновацій з однієї лексико-граматичної категорії в іншу. Зміну категорії істот на категорію неістот дають іменники, утворені з дієслівним компонентом **-воз**, який означав і діючу істоту (*водовоз, дрововоз*), а в наш час за такою моделлю створюються іменники на позначення складного транспортного засобу: *панелевоз, бетоновоз, цементовоз, розчиновоз*.

При необхідності вираження спеціальних смислових структур, не типових в умовах загальнолітературної номінації, у термінотворенні будівельної індустрії використовуються багатоосновні композиції: *автобетономішалка, армопластбетон, асфальтобетоноукладач, автопанелевоз*.

Те саме можна сказати про доцільність та особливо інформативну зручність абривіатурних утворень у термінології будівельної індустрії.

Найбільш продуктивними типами скорочень є складовий, коли як скорочення використовується частина основи або основ і ціле слово, та ініціальний, коли як скорочення використовуються перші літери всього словосполучення — власне ініціальний тип: *БМУ* (будівельно-монтажне управління), *ПМК* (пересувна механізована колона), *виконроб* (виконувач робіт), трест «*Спецбудмеханізація*», «*Чорноморрембудтрест*».

Синтаксичний спосіб утворення термінів шляхом сполучення слів різних типів є також досить продуктивним у межах термінологічної системи будівельної індустрії. Найактивнішими є структурно-семантичні моделі атрибутивного характеру:

прикметник + іменник: *бетонна паля, анкерний лежень, покрівельний сланець, вапняковий бетон, бетонний блок*;

іменник + іменник: *квіш екскаватора, міцність бетону, покриття арматури, каркас будівлі, дозування бетону;*

іменник + прийменник + іменник: *бункер для заповнювача, кран для монтажу;*

прикметник + прикметник + іменник: *легкий будівельний матеріал, пряма тунельна піч, попередньо напружений бетон.*

Крім того, у сучасній термінології будівельної індустрії дуже продуктивний спосіб номінації через словосполучення різних типів, що включають різні частини мови, а тому нерідко бувають досить довгими. Такі терміни-словосполучення, які нерідко майже не відрізняються від дефініцій понять, звичайно, не можна вважати оптимальними, пор.: *кладка із тесаного каменя правильними рядами; автомат для упаковки цементу в мішки з клапанами.*

Порівнюючи українські словосполучення з їх російськими та англійськими еквівалентами, виявляємо, що в російській та англійській мовах вони представлені словосполученнями різних типів, які включають різні частини мови і можуть бути такими ж довгими: *залізобетонна балка з попередньо напруженою арматурою железобетонная балка с предварительно напряженной арматурой / prestressed reinforced concrete beam; кран з горизонтально закріпленою стрілою / кран с горизонтально закрепленной стрелой / fixed horizontal-jib type of crane.*

Особливо багатокомпонентний склад українських назв машин, верстатів і механізмів, що використовуються у будівельній індустрії. В близькоспорідненій російській мові вони повністю еквівалентні українським, а у різносистемній англійській мові спостерігається мовна економія за рахунок використання у ряді англійських назв машин, верстатів і механізмів термінотворчих суфіксів **-er**, **-or**: *машина для приготування будівельних розчинів / машина для приготовления строительных растворов / malaxator; машина для змішування і зволоження формувальної землі / машина для смешивания и увлажнения формочной земли / sand conditioner; станок для нарізання арматурних стрижнів / станок для нарезки арматурных стержней / bar stopper.*

Еквівалентність усіх наведених нами термінів української і російської мов ще раз підтверджує, що становлення й створення української термінології, як і інших національних терміносистем, здійснюється за допомогою й посередництвом російської мови. Термінологія будівельної індустрії сучасної української мови — наслідок взаємодії, взаємозбагачення російської та української мов. Зіставлення з англійською мовою переконує у тому, що українська будівельна індустрія і формується як складник розвиненої стандартної терміносистеми.